

ASPECTE TEOLOGICO-IDENTITARE ÎN EVOLUȚIA ISTORICĂ A BISERICII ROMÂNE UNITE: GHERONTIE COTORE ȘI *ARTICULUȘURILE CEALE DE PRICE*

Introducere

Lucrarea *Despre articulușurile ceale de price* scrisă de Gherontie Cotore¹ în anul 1746 se înscrie în dinamica discursului teologic autolegitimant din Biserica Română Unită cu Roma, într-un moment în care unirea bisericească era în criză datorită revoltei provocate de călugărul sârb Visarion Sarai. În acest context Gherontie Cotore încearcă să sprijine la nivel doctrinar Unirea cu Roma, traducând în limba română opera ultramontanistului L. Maimbeurg, *Historie du schisme des Grecs*² și redactând o lucrare cu conținut dogmatic: *Despre articulușurile ceale de price*. Tonul ambelor lucrări este antiortodox, reflectând spiritul reformei catolice post-tridentine care privea atât Bisericile protestante cât și pe cele ortodoxe sub aspectul schismei³.

Nu credem că sursa sau modelul imediat care a stat la baza lucrării *Despre articulușurile ceale de price* este *Catehismul* episcopului De Camillis, publicat la Târnavia în 1726⁴. Noi considerăm că sursa de inspirație a lucrării lui Iosif de Camillis rămâne în continuare o problemă deschisă. În mod sigur el s-a folosit de mai mulți autori, între care amintim pe istoricul francez L. Maimbeurg pentru

---

¹ Gherontie Cotore s-a născut la 1720 în comuna Totoi lângă Alba-Iulia. Și-a început studiile la colegiul iezuit din Cluj, iar în 1738 a fost trimis la Târnavia, unde și-a completat pregătirea filosofică și teologică. Reîntors în țară a intrat în mănăstirea Sfintei Treimi din Blaj împreună cu Silvestru Caliani și Grigore Maior. Va îndeplini numeroase funcții: vicar general episcopal (1753-1763), econom al mănăstirii Sfintei Treimi, magistru al novicilor bazilieni și profesor al celor ce se pregăteau pentru preoție. Nu se cunoaște data morții sale – Cf. I. Rațiu, *Dascălii noștri. Scurte notițe din viața și activitatea lor literară*, Blaj, p. VII-IX; Z. Păclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite. Partea I-a, 1697-1751*, ediția a II-a, în *Perspective*, München, an. XVII, iunie 1995, p. 381-384.

² Z. Păclișanu, *op. cit.*, p. 382.

³ Cf. P. Teodor, *The Romanians from Transylvania between the Tradition of the Eastern Church, the Counter Reformation and the Catholic Reformation in Ethnicity and Religion in Central and Eastern Europe*, edited by Maria Crăciun – Ovidiu Ghitta, Cluj-Napoca, 1995, p. 181-182.

⁴ Vezi Laura Stanciu, Cuvânt introductiv la G. Cotore, “*Despre articulușurile ceale de price*”, ediție îngrijită de Laura Stanciu, Bibliotheca Universitatis Apulensis, Alba-Iulia, 2000, p. 24.

aspectele istorice și pe iezuitul Martinus Szent-Ivány⁵ pentru aspectele teologice. Prin aceasta noi nu negăm similitudinile existente între *Catehismul* lui De Camillis și lucrarea lui Cotore. Asemenea lui De Camillis, Gherontie se raportează în principal la Conciliul Florentin, arătând că principalele deosebiri dintre Biserica Romei și Bisericile răsăritene sunt cele patru puncte florentine. Pe de altă parte însă, Gherontie se înscrie mai clar în linia reformei tridentine, dovadă fiind faptul că amintește și alte „articușuri de price”, pe care le consideră la fel de importante pentru mântuirea sufletului, și pune la îndoială validitatea preoției în cazul episcopilor care nu recunosc primatul papal⁶. Gherontie Cotore face și o mărturisire de credință care nu se rezumă la punctele florentine: „... mărturisesc toate ce mărturisește Biserica Râmului”⁷. El nu precizează însă natura fiecăruia dintre „articușurile de price”, de aceea se poate conchide că toate acestea, indiferent că ar fi de ordin dogmatic sau disciplinar, trebuie să fie acceptate ca exigențe ale Unirii mântuitoare.

Purcederea Spiritului Sfânt

Concepția latină și cea greacă despre originea veșnică a Spiritului Sfânt constituie primul „articuș de price” dintre Biserica Apuseană și cea Răsăriteană. Gherontie Cotore își precizează imediat poziția de partea latinilor în cadrul acestei controversă, arătând că argumentele grecilor sunt false datorită interpretării greșite a cuvintelor Mântuitorului: „... va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Spiritul Adevărului, Care de la Tatăl purcede ...” (In. 15, 26).

Modul în care Gherontie își dezvoltă argumentația diferă mult de teologia florentină care recunoscuse legitimitatea lui *Filioque*. El nu prezintă complementaritatea celor două teologii, latină și greacă, în privința purcederii Spiritului Sfânt, ci își asumă întru totul teologia latină. Lectura atentă a textului dezvăluie folosirea concepției treimice a Sfântului Augustin, perfecționată ulterior de Sfântul Toma de Aquino. Instrumentul conceptual specific acestei teologii este analogia psihologică a Sântului Augustin care, plecând de la postulatul biblic potrivit căruia omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (cf. Fac. 1, 26) iar asemănarea constă în facultățile spirituale ale omului, a încercat să-și explice procesiunile treimice prin capacitatea de a cunoaște și de a iubi a omului.

⁵ M. Szent-Ivány a fost rector și profesor la Târnavia, locul unde a studiat și Gherontie Cotore. El este autorul lucrării *Dissertatio chronologico-polemica de ortu, progressu, ac diminutione schismatis Graeci, atque Graeci Ritus Ecclesiae, cum Romana Ecclesia, tot votis exoptata Reunione* (Tyrnavia, 1703). În mod sigur această lucrare i-a fost cunoscută lui Cotore.

⁶ Cf. G. Cotore, *op. cit.*, p. 85-86

⁷ *Ibidem*, p. 88.

Gherontie își situează discursul teologic la nivelul Treimii imanente, încercând să înțeleagă în baza Revelației supranaturale și a capacităților limitate ale minții omenești dinamismul veșnic și constructiv al vieții treimice a lui Dumnezeu. În acest sens el face o distincție clară între procesiunile treimice, imanente ființei divine și pe care le numește curgeri, ieșiri sau purcederi⁸, și misiunile divine care sunt intrările mântuitoare ale Sfintei Treimi în istoria omului, adică Întruparea Fiului și Pogorârea Spiritului Sfânt⁹. Procesiunile treimice sunt fundamentul misiunilor treimice și de aceea misiunea este definită ca “arătarea feții dumnezeiești ceii ce porcede, drept aceea ca Părintele nu să zice trimis, că de la niminea nu porcede”¹⁰. Așadar, condiția de posibilitate a înțelegerii misiunilor este cunoașterea fundamentului lor constituit de procesiunile treimice.

Prima procesiune treimică este purcederea Fiului. Gherontie o explică făcând o analogie între cunoașterea umană și cunoașterea divină: Fiul porcede prin “înțelegerea Părintelui cea dinlăuntru, că Fiul iaste cuvântul Părintelui care se numește de theologhi voroava Părintelui cea dinlăuntru”¹¹. Nașterea Fiului este astfel asemănată cu auto-cunoașterea lui Dumnezeu Tatăl care, în actul de cunoaștere de Sine, generează un alt Eu divin, adică Logosul care este imaginea Sa desăvârșită.

A doua procesiune treimică este purcederea Spiritului Sfânt. Gherontie o explică făcând o analogie între iubirea umană, înțeleasă în principal ca act al voinței și iubirea lui Dumnezeu. Spiritul Sfânt porcede prin voința Tatălui și a Fiului, fiind dragostea veșnică care îl unește pe Tatăl cu Logosul divin, Fiul Său¹². Logosul este imaginea desăvârșită a Tatălui, deoarece Dumnezeu se autocunoaște în mod desăvârșit și de aceea a primit totul de la Tatăl, mai puțin părinția.

Noțiunea de dragoste are pentru Gherontie o semnificație mai amplă decât sensul pe care îl cunoaștem astăzi. Dragostea nu este doar un act al voinței, ci este însăși viața divină care, în esența ei, este iubire (cf. In. 4, 8). Pentru aceasta Fiul are dragostea ce este în Tatăl și îl porcede pe Spiritul Sfânt. Așadar, datorită faptului că Tatăl a dăruit Fiului dragostea Sa – adică îl iubește în mod desăvârșit dăruindu-i-se cu tot ceea ce este, cu excepția paternității –, Spiritul Sfânt porcede de la Tatăl și de la Fiul¹³.

---

⁸ Se observă că Gherontie folosește termenul purcedere nu în sensul de nume specific al celei de-a doua procesiuni treimice, ci într-un sens mai amplu, care desemnează atât originea veșnică a Fiului cât și originea veșnică a Spiritului Sfânt.

⁹ G. Cotore, *op. cit.*, p. 42.

¹⁰ *Ibidem*, p. 40.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 41.

¹³ *Ibidem*.

Raportarea originii Spiritului Sfânt atât la Tatăl cât și la Fiul este justificată prin însăși caracterul întreit personal al lui Dumnezeu. Distincția personală dintre Tatăl, Fiul și Spiritul Sfânt, nefiind bazată pe diferențe ontologice deoarece ei subzistă ipostatic în aceeași fire dumnezeiască, este generată de procesiunile treimice. Tatăl se deosebește de Fiul deoarece Tatăl este nenăscut și născător iar Fiul este născut. De asemenea, Tatăl se deosebește de Spiritul Sfânt pentru că Tatăl este nenăscut și purcezător, iar Spiritul Sfânt este purces. Dar care este atunci diferența dintre naștere și purcedere sau, altfel spus, dintre Fiul și Spiritul Sfânt? Gherontie afirmă că Fiul se deosebește de Spiritul Sfânt tocmai prin faptul că Spiritul Sfânt purcede și de la Fiul: "...de n-ar purcede și de la Fiul, Duhul Sfânt ar fi una cu Fiul ..." ¹⁴.

Reluând ideea că fundamentul Treimii iconomice este Treimea imanentă, autorul aduce, citându-l pe Sfântul Ilarie, încă un argument în favoarea învățaturii despre Filioque. Cuvintele evanghelice "... pe Care Eu Îl voi trimite vouă..." (In. 15, 26) trebuie să fie înțelese pe plan iconomic, însă ele dovedesc că Spiritul purcede și de la Fiul deoarece o persoană divină poate fi trimisă în misiune numai de către persoana de la care purcede din veșnicie ¹⁵.

În Sfânta Scriptură se spune că Spiritul purcede de la Tatăl deoarece Tatăl "iaște începerea dintâiu a suflării Duhului Sfânt" ¹⁶. Isus Hristos nu a afirmat că Spiritul purcede și de la El pentru ca să se ofere încă un exemplu de smerenie. Totuși, Isus s-a auto-identificat cu Adevărul (cf. In. 14, 6) iar pe Spiritul Sfânt l-a numit Spiritul Adevărului (cf. In. 15, 26), arătându-ne astfel că Spiritul Sfânt este Spiritul Său în sensul că și de la El purcede.

Pentru a-și întări afirmațiile, Gherontie Cotore aduce câteva mărturii din Sfinții Părinți, în concret din operele Sfinților Ioan Gură de Aur, Atanasie cel Mare, Vasile cel Mare și Augustin.

Un alt aspect luat în discuție este legitimitatea adăugării lui *Filioque* la Simbolul credinței. Amintind geneza Simbolului de credință în Conciliul de la Niceea din 325 și evoluția lui până la Conciliul de la Constantinopol din 381, Gherontie arată că este posibil să se facă adăugări la Simbolul credinței. Dacă la Constantinopol s-a explicitat în Simbol articolul referitor la Spiritul Sfânt din cauza ereticilor pnevmatomahi, tot așa latinii au adăugat la Simbolul credinței "și de la Fiul" pentru "mai mare tâlcuirea și descoperirea credinței ce să cunteneste și se ține încuiată ca într-o fântână în Credeu ... pentru mai mare rușinarea eresului ce să stârnise în partea Apusului" ¹⁷.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 42.

¹⁶ *Ibidem*, p. 43.

¹⁷ *Ibidem*, p. 50.

Prescripția Conciliul de la Efes care interzice adăugarea unor învățături la Simbol nu se referă la aprofundările autentice ale credinței, ci la doctrine contrare adevăratei credințe. Prin urmare, adăugarea lui Filioque la Simbolul credinței este legitimă prin faptul că explicitează un adevăr deja conținut în tezaurele revelației Noului Testament¹⁸. Autorul nu spune însă nimic despre oportunitatea introducerii lui *Filioque* și în Simbolul de credință al Bisericii Române Unite cu Roma.

Locul curățirii, numit de latini Purgatorium, este “oarece oprealiște și temniță aproape de iad, gătită pentru sufletele ceale ce trec dintr-această lume cu vro un păcat mic îngreioate și ceale ce n-au făcut destul într-această lume pentru păcatele ce li s-au iertat prin spovedanie”¹⁹. Fundamentul biblic al acestei învățături se găsește în 2 Mac. 12, 43, Mt. 5, 25, 1 Cor. 3, 13 și Apoc. 5, 13.

Grecii, care nu acceptă existența Purgatoriului, aduc în sprijinul concepției lor alte două texte din Noul Testament. Gherontie Cotore demontează argumentația grecilor arătând care este adevărata semnificație a textelor. Astfel, Mt. 25, 46, în care se afirmă că păcătoșii vor merge la osânda veșnică iar dreptii la viața veșnică, se referă de fapt la situația în care se vor găsi oamenii după judecata universală²⁰. Până la acel moment, care va fi inaugurat prin evenimentul Parusiei, sufletele care pleacă din viața pământească și n-au ispășit suficient pentru păcatele săvârșite se vor purifica în locul curățirii. Al doilea text este Lc. 23, 43, unde aflăm că Mântuitorul i-a promis unuia dintre tâlhari, care se pocăise, intrarea imediată și directă în rai. Grecii interpretau aceste cuvinte pentru a nega învățătura despre Purgatoriu. Gherontie Cotore sublinează însă că menționarea raiului nu înseamnă negarea existenței Purgatoriului; intrarea imediată a tâlharului în rai este darul lui Hristos care i-a iertat atât pedeapsa veșnică cât și pe cea vremelnică, scutindu-l astfel de suferințele purificatoare de după moarte. Acest dar, însă, Hristos nu-l împarte tuturor²¹.

Materia euharistică

Tâlcuind Mt. 26, 17, Mc. 14, 12 și Lc. 22, 7, Gherontie Cotore conchide că Isus Hristos a folosit pâine azimă la Cina cea de Taină. Cu toate acestea nu întâlnim în Sfânta Scriptură o interdicere, chiar și implicită, a slujirii Euharistiei cu pâine dospită. Dumnezeu a lăsat Bisericii posibilitatea de a alege între pâinea azimă și pâinea dospită deoarece ambele sunt pâine.

Tot așa El nu a impus folosirea vinului alb sau a vinului roșu, însă a hotărât să se folosească vin. În concluzie, este legitim și valid pentru săvârșirea

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 51.

¹⁹ *Ibidem*, p. 53.

²⁰ *Ibidem*, p. 56.

²¹ *Ibidem*.

Jertfei euharistice ca latinii să slujească cu pâine azimă iar răsăritenii cu pâine dospită²².

Capul Bisericii

Isus Hristos a fost încă din timpul vieții Sale pământești capul văzut și nevăzut al Bisericii. Dimensiunea vizibilă a calității Sale de Cap este evidentă dacă se ia în considerare faptul că El este fondatorul Bisericii și al Sfintelor Taine; de asemenea, Hristos a exercitat asupra celor care au crezut în El funcția de învățător și conducător. Isus Hristos a fost și este Capul nevăzut al Bisericii atât prin modul tainic în care a condus de pe pământ și partea invizibilă a Bisericii, adică pe îngeri, cât și pentru faptul că după Înviere s-a înălțat la Tatăl de unde continuă, în mod mistic, să conducă Biserica până la sfârșitul veacurilor (cf. Mt. 28, 20). Pentru a pune în lumină acest adevăr, Gherontie Cotore face o analogie între rolul pe care Hristos – Capul Bisericii îl desfășoară în favoarea creștinilor și rolul îndeplinit de capul organismului uman. Acesta din urmă stăpânește mădulele corpului în două moduri: “mai întâi prin izvorul și curgerea cea din lăuntru, ce iaste oarece duh și suflare vie ce coboară din cap ca dintr-o fântână către celelalte mădule”²³; în al doilea rând prin folosirea facultăților spirituale și a simțurilor, adică prin raportarea lor la realitatea extra-subiectivă. Prin analogie, înțelegem că și Isus Hristos este Capul Bisericii în două sensuri: în primul rând deoarece de la El și prin El primim viața dumnezeiască (cf. 2 Pt. 1, 4) și harul (cf. In. 1, 16); în al doilea rând pentru că își stăpânește și coordonează Biserica prin episcopii și preoții Săi²⁴.

Înainte de înălțarea Sa la cer, Hristos a stabilit ca urmașul Său în conducerea Bisericii să fie Sfântul Petru. Hotărârea Mântuitorului își are izvorul în înțelepciunea dumnezeiască, însă ea găsește un sprijin și în rațiunile omenești. Orice societate sau împărăție omenească are nevoie de un conducător vizibil, cu atât mai mult Biserica lui Hristos. Mai mult încă, dacă poporul evreu, care era o prefigurare a noului popor al lui Dumnezeu, avea patriarhi, profeți și regi, cu atât mai mult Biserica lui Dumnezeu trebuia să aibă și un cap văzut²⁵.

Fundamentul biblic al primatului Sfântului Petru se găsește la Mt. 16, 15-19 și In. 21, 15-17, însă există multe alte texte biblice care ne conduc la următoarele concluzii: Petru este singurul apostol căruia Hristos i-a schimbat numele²⁶; Petru vorbește uneori în numele tuturor, în calitatea de principe al

²² *Ibidem*, p. 59.

²³ *Ibidem*, p. 61.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 62.

²⁶ Atunci când, în Vechiul Testament, Dumnezeu a schimbat numele unei persoane, ca de exemplu în cazul lui Avram, a făcut-o pentru a-i încredința o nouă misiune. În cazul Sfântului Petru, Hristos i-a schimbat numele pentru a-l introduce în planul mântuitor de conducere a Bisericii.

apostolilor; Petru a fost primul căruia i-a fost descoperită dumnezeirea lui Hristos; numai lui Petru i s-a făgăduit puterea credinței; după Înviere, Hristos i s-a arătat întâi lui Petru și numai lui i-a dat misiunea de a conduce Biserica prin cuvintele: “Paște oile mele” (In. 21, 18); Petru a fost acela care i-a chemat pe ceilalți apostoli pentru alegerea unui alt apostol în locul lui Iuda; Petru a fost primul care a propovăduit Evanghelia după pogorârea Spiritului Sfânt; Petru a avut întâietate în Sinodul din Ierusalim²⁷.

Continuând pe firul aceleiași analogii, Cotore explică de ce în cazul Bisericii existența a două capete nu este nefirească, așa cum ar fi în cazul ființei omenești. Sfântul Petru a fost capul văzut al Bisericii nu în mod independent de Hristos, ci prin puterea Acestuia. Petru este “cap al doilea și vicarăș al lui Hristos” care stăpânește Biserica “chiar din locul lui Hristos”²⁸.

Primatul Sfântului Petru nu minimalizează și nu face de prisos prezența și lucrarea celorlalți Apostoli. Tuturor Apostolilor, nu numai lui Petru, Hristos le-a dat misiunea de a propovădui Evanghelia până la marginile pământului și de a administra credincioșilor Sfintele Taine (cf. Mt. 21, 19-20). Hristos, înainte de a se înălța la cer, și-a încredințat Biserica tuturor Apostolilor, însă nu în același fel tuturor²⁹. Toți Apostolii au primit plinătatea preoției și a darurilor Spiritului Sfânt, însă numai Petru a primit misiunea de a conduce întreaga Biserică a lui Hristos. El a întemeiat Biserica din Antiohia iar apoi a mers la Roma unde a primit cununa martiriului.

Însăși instituirea primatului petrin ne arată că Mântuitorul a dorit ca Biserica instituită prin puterea Sa dumnezeiască să rămână neschimbată și în privința conducerii văzute. De aceea, după moartea Sfântului Petru, urmașul acestuia la scaunul episcopal din Roma a preluat funcția de conducere universală a Bisericii.

Primatul Papei nu neagă statutul de adevărați păstori al celorlalți episcopi, însă Papa are o putere mai mare în guvernarea Bisericii. Chiar dacă este Patriarhul Romei, el are putere de jurisdicție și asupra altor biserici mai mici, care la rândul lor sunt conduse de păstori adevărați³⁰.

Indisolubilitatea matrimonialului

Căsătoria creștină, având ca model unirea dintre Hristos și Biserică, este indisolubilă atâta timp cât trăiesc bărbatul și femeia. Din acest motiv, Gherontie Cotore consideră că obiceiul grecilor de a aproba divorțuri este împotriva Scripturii și a Sfinților Părinți³¹.

---

²⁷ Cf. G. Cotore, *op. cit.*, p. 65.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 66.

³⁰ *Ibidem*, p. 74.

³¹ *Ibidem*, p. 79.

Dincolo de cele patru „articușuri de price” dintre Biserica Apuseană și cea Răsăriteană, Gherontie Cotore amintește și alte „... nebunii și rătăcirii în credință a șișmaticilor, ce le începură după ce să tăiară grecii de către bisearea cea adevărată”³².

Prima dintre aceste deviații doctrinare este condiționarea eficacității harice a Sfintei Euharistii de anumite perioade ale anului. Potrivit acestei concepții, Jertfa euharistică săvârșită în Joia Mare ar fi mai de folos și mai puternică decât Jertfele euharistice săvârșite în alte perioade. Eficacitatea sacramentului provine însă de la Isus Hristos, cu condiția impusă tot de revelația divină: respectarea tuturor elementelor care țin de natura tainei. Așadar, „... o zi nu poate da putere mai mare aceștii taine decât altă zi, iară numai voia lui Dumnezeu, ce tot într-un chip iaste, macar în ce vremuri să va sluji această taină”³³.

Cea de-a doua rătăcire constă în condiționarea prezenței reale a lui Isus Hristos în Sfânta Euharistie de starea morală a credinciosului: dacă credinciosul care se cuminecă are păcate de moarte pe suflet, atunci el nu se împărtășește cu adevărat din Trupul și Sângele Domnului. Prezența reală a Mântuitorului este însă determinată de rostirea formulei consacratiei asupra materiei, adică asupra pâinii și vinului. Oamenii care nu trăiesc în harul lui Dumnezeu și cu toate acestea se apropie de Sfânta Euharistie o fac „... cu nevrednicie, spre judecata sa și spre pieire”³⁴.

A treia greșeală este negarea posibilității celei de-a doua nunți, în cazul morții unuia dintre soți³⁵.

A patra greșeală constă în limitarea eficacității rugăciunilor la dimensiunea spirituală a omului. Gherontie Cotore, citându-l pe Sfântul Iacov (Iac. 5, 15), arată că rugăciunile și Sfântul Maslu ajută sufletului, dar pot ajuta și trupului omului³⁶.

A cincea rătăcire este afirmația că hoțul poate intra în împărăția lui Dumnezeu fără a înapoia păgubitului lucrurile furate, cu condiția ca preotul să-l ungă cu untdelemn sfințit. Cotore îi avertizează pe cei ce cred astfel că „... cu aceasta nu vă va dezlega înaintea lui Dumnezeu ce zice *nu vei fura* și Sfântul Luca în trei capete *faceți rod bun al pocăinței*”³⁷. Pocăința, în acest caz, presupune repararea nedreptății prin înapoierea lucrului furat.

A șasea greșeală constă în interzicerea folosirii statuilor în cult, ca urmare a celei de-a doua porunci dumnezeiești. Susținătorilor acestei teorii Cotore le

³² *Ibidem*, p. 83.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*; cf. 1 Cor. 11, 29.

³⁵ G. Cotore, *op. cit.*, p. 83.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

atrage atenția că, dacă se interzic statuile, atunci ar trebui interzise și icoanele, deoarece au la bază același principiu. “Fără de aceasta, pentru ce și la dâșii în Țara Muscăcească, chipul Sfântului Nicolae cioplit să află?”³⁸.

În ultimul rând este amintită rătăcirea potrivit căreia hirotonia preoțească ar fi valabilă numai atâta timp cât trăiește soția preotului. În realitate lucrurile nu stau așa din cel puțin două motive: harul preoției vine de la Isus Hristos și nu de la femeie; și în Țara Muscăcească există numeroși episcopi și preoți călugări a căror preoție este recunoscută chiar dacă ei nu sunt căsătoriți³⁹.

Concluzii

Articulușurile ceale de price marchează un moment important în procesul de consolidare identitară a tinerei Biserici Greco-Catolice. Această operă pune în lumină atât evoluția teologiei greco-catolice cât și atitudinea acesteia față de problemele religioase și politice ale vremii. Relațiile tensionate cu ortodoxia, datorate revoltei conduse de Visarion Sarai, l-au determinat pe Cotore să insiste mai mult asupra identității catolice a uniților și, în acest sens, nu s-a rezumat la explicarea din perspectivă preponderent tridentină a celor patru puncte florentine, ci a abordat și alte deviații dogmatice sau disciplinare care erau vehiculate mai ales în Țara Muscăcească.

Toate “articulușurile de price” sunt prezentate de Cotore nu doar cu titlu informativ, deoarece acestea au o semnificație soteriologică pentru români⁴⁰. Accesul la mântuirea oferită de Dumnezeu prin Hristos este condiționat prin respectarea și trăirea integrală a adevărilor revelate. De aceea respingerea unui singur articuluș, de exemplu primatul papal, îl pune pe creștin în imposibilitatea obiectivă a mântuirii⁴¹. Tonul tridentin al lucrării se face auzit mai ales în *Cap. mai de urmă despre mântuirea cea de veci a șișmaticilor* care, prin negarea validității preoției și a slujbelor sacramentare în bisericile separate de Biserica Romei, adresează de fapt o chemare la convertire, la ieșirea din statutul de schismatic prin acceptarea credinței apostolice romane. Gravitatea momentului istoric a influențat în mod decisiv structura și tonul argumentației; la patru ani după redactarea acestei opere rămase în manuscris și la șase ani de la răzmerița provocată de Visarion Sarai va fi redactată o lucrare fundamentală pentru identitatea Bisericii Greco-Catolice, *Floarea Adevărului*, la a cărei concepție și-a adus o contribuție însemnată și Gherontie Cotore⁴². În *Floarea Adevărului* se

---

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 85.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Cf. O. Bârlea, *Biserica Română Unită și ecumenismul Corifeilor Renașterii culturale*, în *Perspective*, an. V, nr. 3-4, ianuarie-iunie 1983, München, p. 116.

insistă asupra identității catolice, dar se aprofundează în mod deosebit și identitatea răsăriteană a greco-catolicilor.

CRISTIAN BARTA

Theologisch-identitäre Aspekte in der geschichtlichen Entwicklung der unierten rumänischen Kirche: Gherontie Cotore und die *Articulașurile ceale de price*

(Zusammenfassung)

Die *Articulașurile ceale de price*⁴³ stellen einen wichtigen Moment im identitären Festigungsprozess der jungen griechisch-katholischen Kirche dar. Dieses Werk beleuchtet nicht nur die Entwicklung der griechisch-katholischen Kirche sondern auch deren Stellungnahme zu den religiösen und politischen Fragen jener Zeit.

Die durch die Revolte unter der Führung von Visarion Sarai ausgelösten gespannten Verhältnisse haben Gherontie Cotore bewogen, mehr auf die katholische Identität der Unierten zu achten. Er hat sich in dieser Richtung nicht nur zu der Erklärung der "Vier Florenzer Punkte" aus einer überwiegend tridentinischen Perspektive bekannt, sondern auch mit anderen dogmatischen und disziplinarischen Abweichungen, die unter den Nichtunierten verbreitet waren, auseinandergesetzt.

Da die Arbeit als Manuskript erhalten geblieben ist, konnte sie die griechisch-katholische Theologie nicht beeinflussen, dafür ist sie für die Konzeption der gelerten griechisch-katholischen Theologie jener Zeit besonders relevant.

Sämtliche "articulașuri ceale de price" wurden von Cotore – vor dem Hintergrund ihrer soterologischen Bedeutung für die Rumänen – nicht nur zur Information sondern vorrangig aus dem Grund präsentiert damit eine konfessionelle Identität geschaffen wird.

Der Zugang zu der, von Gott durch Jesus angebotenen Erlösung ist von der Berücksichtigung und dem integralen Erleben der Wahrheiten bedingt. Aus diesem Grund bringt die Ablehnung eines einzigen "Articulaș", zum Beispiel, des päpstlichen Primats, den Christen vor die objektive Unmöglichkeit der Erlösung.

(Übersetzung: Petru Ionescu)

---

⁴³ Unter "Articulașurile" versteht man die "Vier Florenzer Punkte" durch die sich der Glaube der Orthodoxen Kirche von der Katholischen Kirche unterscheiden. Diese Punkte wurden von der Rumänischen Kirche in Siebenbürgen durch die Union mit Rom akzeptiert (1697-1701).